

Предраг Пипер

Српска академија наука и уметности
predrag.piper@ua.rs

Predrag Piper

Serbian Academy of Sciences and Arts
predrag.piper@ua.rs

СЛОВЕНСТВО И САВРЕМЕНИ СВЕТ

SLAVS IN THE CONTEMPORARY WORLD

Овај рад има за циљ да да општу слику Словенства, као словенских народа и култура посматраних у целини, на почетку треће деценије 21. века, у светлу кризе у којој се савремени свет налази и која се одражава на словенски свет. У првом делу рада посебна пажња посвећује се основним питањима којима је одређено Словенство данас — културним, религијским, демографским и другим, питањима идентитета, као и центрифугалним и центрипеталним процесима којима је одређена његова садашњост и будућност. У другом делу чланка у центру пажње су они процеси у савременом свету који се најизразитије преламају на судбини и Словенства у целини, и појединих словенских народа понаособ. Ти процеси су већином изразито кризне природе, а идеолошки, политички, економски, образовни, културни, војни и други облици њиховог испољавања у основи су духовне и есхатолошке природе. Тиме је одређена актуелна супротстављеност доминантних погледа на свет, вредносних система, архетипова и културних кодова. Не умањујући значај националних и културних словенских идентитета, као ни научне, културне, економске и сваке друге међусловенске и међународне сарадње, аутор заступа мишљење да је за судбину Словенства у савременом свету од кључног значаја афирмисање свега што води духовном јединству словенских народа у мери у којој је то могуће у постојећем кризном периоду на размеђу историјских и цивилизацијских епоха.

Кључне речи: словенство, култура, језик, садашњост, будућност, криза, идентитет, глобализам, антиглобализам, систем вредности, поглед на свет.

The purpose of this article is to present in general terms the picture of the Slavs at the beginning of the third decade of the 21st century, as a totality of Slavic peoples and cultures, in the light of the crisis in which the modern world, in particular the Slavic, is immersed. In the first part of the work, special attention is paid to cultural, religious, demographic, and other issues, problems of identity of modern Slavs, as well as centrifugal and centripetal processes that determine its present and future. In the second part of the article, the focus is on those processes in the modern world that significantly affect the fate of the Slavs in general and individual Slavic peoples in particular. Most of these processes are characterized by a crisis nature, while ideological, political, economic, educational, cul-

tural, military, and other forms of their manifestation are mainly of a spiritual and eschatological nature. This opposition of the form and essence of global problems determines the actual confrontation between the dominant worldviews, value systems, archetypes, and cultural codes in the modern world. Without diminishing the importance of national and cultural Slavic identity, as well as scientific, cultural, economic, and any other inter-Slavic cooperation, the author claims that for the Slavs in the modern world it is extremely important to assert and support everything that leads to the spiritual unity of the Slavic peoples as much as possible in the current crisis period at the junction of historical and civilizational eras.

Key words: Slavs, culture, language, present, future, crisis, identity, globalism, anti-globalism, value system, worldview.

Овај рад представља покушај да се у главним цртама сагледа статус Словенства данас, посебно с обзиром на глобалне процесе у савременом свету, на које је већ пала сенка будућих догађаја.

Словенсѿво је збирна именица и најчешће значи словенске народе и културе посматране у целини. У том значењу ће се реч Словенство користити и у излагању које следи. Словенство може значити и осећање припадности словенским народима, или карактеристичне опште одлике словенских народа по којима се они разликују од других народа (иако реалност таквих својстава није општеприхваћена) и које су предмет етнопсихологије (Павленко — Таглин 2005). Словенство у том значењу неће бити предмет разматрања у овом раду.

У временима када је већи део словенских народа живео у саставу несловенских држава, односно држава са несловенском политичком елитом, идеја Словенства надањивала је Словене на борбу за ослобођење и уједињење, што је имало различита тумачења с неједнаким степеном разрађености, мање или више различите циљеве и покушаје примене у политичкој или културној делатности. Зато се не може говорити о јединственој концепцији Словенства у прошлости као ни данас. У вези с тим неопходно је у историјској перспективи разликовати панславизам (издиференциран по више основа) од теорије словенске књижевне узајамности и од неославизма, словенофилства као и ужих, специфичних појмова, нпр. аустрославизма и југославизма. Идеја панславизма настала је пре два века у оквиру националног буђења Словена у Аустријској царевини. Касније је она доживела више успона, падова и трансформација, благородних узлета, али и политичких злоупотреба (Болдин 2018). Панславистичке идеје обично су биле сузбијане уочи и у току великих европских ратних катаклизми, а јачале су после словенских ослободилачких победа.

Када се говори о садашњости, може се констатовати да је појам Словенства данас доста избледео као и свесловенска самосвест. Слично је и са романским и германским народима, где је ужа национална свест раније него код Словена почела да потискује, и потиснула је, ширу националну свест, да би је затим наткрилила подељеност по верској основи, а затим и по идеолошкој, што је мењало садржај, али не и компоненту јаче или слабије изражене различитости у односу на словенски свет или његов већи део.

Од последњих деценија прошлог столећа Европска унија се укрупњавала, а словенски свет се уситњавао. У појединим словенским земљама центрифугалне силе су споља подстицане, центрипеталне силе су се изнутра све слабије томе опирале. Европска унија све више личи на неформалну наследницу Западног римског царства, затим Каролиншког царства, па Француског царства у XIX веку, и немачког Трећег рајха у XX веку, упркос познатим идеолошким, државно-правним и другим разликама. Ни један од тих периода није донео Словенству процват, напротив, а и данас јаз између западних земаља и више словенских земаља остаје или се повећава. Од краја XX века одвија се процес дробљења словенског простора и прегруписавање уједињене европске куће, у коју су ушли само неки словенски народи, при чему су предност, с једним изузетком, добиле већински неправославне словенске земље. Са становишта западноевропске цивилизације међу Словенима су постојале и постоје привилеговани народи и они који тај статус нису имали и немају га, а који су већински православни. Тај процес је посебно јасно видљив на примеру српског народа, који је данас раздвојен у неколико држава и ослабљен политички, економски и територијално. Процес уситњавања словенског простора није завршен. Он се јасно види у догађајима на Косову и Метохији, Босни и Херцеговини, Македонији, Србији, Украјини, Белорусији. Међународне организације нису увек играле позитивну улогу у тим процесима. Њихову делатност су често карактерисали двоструки стандарди према странама у конфликту, кршење међународног права и коришћење оружане силе против оних који су се опирали наметаним решењима (Гуськова 2020).

У демографском погледу Словенство је на очигледној низбрдици. У Европи вековима постоје три велика етничка масива — словенски, германски и романски. Словенски се уситњава и смањује. Само у Русији 2020. године 2,5 пута мање људи се родило него што је умрло. Становништво Русије само те године смањило се за скоро 700 хиљада људи (Чернышев 2020). Становништво Србије се годишње смањи за око 35 хиљада (Републички завод 2021), а око 140 хиљада деце у Србији се годишње не роди због насилних прекида трудноће, фактички због чедоморстава пре рођења деце. Становништво Хрватске се у 2020. години смањило за 21 хиљаду становника. Демографска статистика није охрабрујућа ни у другим словенским земљама.

Поред тога, на неким геополитичким тачкама тиња, а понегде повремено и букти, међусловенска омраза, по правилу подстицана или подржавана споља. У словенским земљама као, уосталом, и у већем делу света, све више се даје на наоружање, што такође није без утицаја са стране. Већина земаља које окружују Србију су у северноатлантском војном савезу и убрзано се наоружавају слично као што су пре осам деценија земље око Југославије биле у овој или оној врсти савеза са нацистичком Немачком уочи њеног напада на СССР. Однос САД, Канаде, Велике Британије и водећих земаља ЕУ према Русији, највећој словенској земљи, све отвореније је непријатељски и већ се званично говори о тачки замрзавања односа.

За разлику од ситуације од пре неколико деценија, интересовање за учење и проучавање словенских језика, књижевности, култура и националне историје у многим земљама стагнира или постепено опада. Филолошке студије се негде мање, а негде више потискују културолошким, које су, разуме се, такође потребне, али могу бити мање везане за идентитетске теме него што је то случај са студијама језика и књижевности. Колико је то одраз глобализацијских тенденција усмерених на маргинализовање националних идентитета, а колико има друге узроке, то треба да буде предмет специјалних истраживања.

С друге стране, а што је добро, у словенским земљама се примећује известан пораст броја славистичких научних скупова, часописа, зборника, дисертација, објављених монографија и научних чланака, о чему најбоље сведочи научна хроника и библиографија. Колико је у том погледу квантитет дао нови квалитет, показале научна критика и будућа славистичка историографија. Типолошка, компаративна и контрастивна славистичка проблематика и даље су предмет пажње, али без изразитих помака.

Једна од најзначајнијих научних установа за проучавање словенских народа и њихових култура је Институт за славистику Руске академије наука, основан 1947. године. Славистички институти постоје и у већини других словенских земаља.

На научном плану ширу словенску компоненту су једним делом задржали и међународни славистички конгреси, који су ипак мање посвећени Словенству као целини, а више појединим словенским језицима, књижевностима и културама. Слично је и са славистичким конгресима, симпозијумима и другим научним скуповима у појединим земљама. За разлику од славистичких конгреса свесловенски конгреси немају исти научни реноме. Они имају и политичке циљеве, али видљивије истичу потребу за међусловенском сарадњом.

Међусловенска културна сарадња траје мада се не би могло рећи да цвета. Она је највидљивија у раду мањинских словенских заједница у инословенским срединама и у раду друштава пријатељстава с појединим другим словенским народима иако има и друге облике (концерти, изложбе, симпозијуми итд.). Највидљивија свесловенска спона јесте обележавање празника Св. Ћирила и Методија као Дана словенске писмености и културе, што је у Словенству широко мада и неједнако прихваћено, а све више добија и споменичка обележја. Данас велику улогу у афирмисању словенских језика и култура има Међународни фонд словенске писмености и културе, који је посебно заслужан за обележавање Дана словенске писмености и културе.

У Лењинграду и Москви су 1991. и 1992. године одржана три конгреса Словенског сабора. На последњем од њих учествовало је 897 делегата из 134 организације Русије, Украјине, Белорусије, прибалтичких земаља, Казахстана, Молдавије, Пољске, Словачке, Србије, Бугарске, Канаде, САД, Француске и Црне Горе.

У словенском свету популаран је и Међународни филмски фестивал словенских и православних народа „Златни витез“, основан 1992, који је

од 2010. године фестивал филма, позоришта, музике, књижевности и сликарства, посвећен, пре свега, Словенству и православљу као и неговању моралних вредности.

Од 1992. сваке године уметници из словенских и других земаља се окупљају на Међународном фестивалу уметности „Словенски базар“ (чији је пуни назив Међународни фестивал уметности „Словенски базар“ у Витебску), а велики допринос зближавању Словена даје и Институт за словенску културу (до 2016. године Државна академија словенске културе Руског државног универзитета „А. Н. Косигин“).

Од 2004. године делује и Форум словенских култура, са главним седиштем у Љубљани, који има за циљ да повеже културне посленике из словенских земаља и укључи их у рад на заједничким пројектима, посвећеним првенствено словенском културном наслеђу и његовој афирмацији, као што су Конкурс „Жива“ за најбољи словенски музеј, пројекти Сто словенских романа, Културне маршруте словенског света на карти Европе, Словенска престоница културе.

У већини словенских земаља активне су организације које негују идеју уже или шире схваћеног словенског јединства. Многе од њих улазе у Међународни савез друштвених асоцијација „Свесловенски сабор“, основан 1995. године.

У Прагу је 1998, после полувековног прекида, одржан Седми међународни словенски конгрес, посвећен 150-годишњици Првог словенског конгреса, одржаног 1848. године. Крајем XX и почетком XXI века основано је више организација сличних назива са циљем учвршћивања односа међу словенским народима. За време рата земаља НАТО пакта против Југославије организација Словенски комитет основала је Међународни словенски трибунал. Одржана су четири заседања трибунала: у Јарослављу, Кијеву, Београду и Берлину. Важан догађај био је и Конгрес словенских народа Белорусије, Русије и Украјине, одржан 2001. у Москви. У Прагу је 2011. године био обновљен Свесловенски комитет са циљем да се учвршћују политичке, економске, културне и духовне везе међу словенским народима.

Политиколошка проучавања Словенства као целине мање су актуелна, што важи и за панславистичке идеје, које се сада јављају више по изузетку и данас су периферног значаја. Целина савременог и будућег Словенства је мање него у претходна два века предмет истраживања, а још је мање идеја Словенства део геополитичких планова и концепција у државама са словенским као већинским становништвом. Да ли је разлог томе у чињеници да концепција Словенства као могуће политичке целине до сада није дала резултата, или је то последица геополитичких околности (део Словенства је обухваћен евроатланским интеграцијама, а део није), или је то последица циљаног разбијања Словенства не само као целине, него и као мањих целина (распад СССР-а, Чехословачке и Југославије), или се вековна подела на два словенска верска блока Pax Slavia Latina и Pax Slavia Orthodoxa показала трајнијом и дубљом од разлога против подела, или је то део дубљих

геополитичких промена и процеса, који једне етничке и геополитичке масиве уздижу, а друге дробе (ма ко тим процесима с неким циљем управљао) — то су само главна питања (можда привременог) затамњења идеје Словенства у савременом свету.

Међутим, све јача међусобна планетарна повезаност држава, народа и друштава одражава се и на Словенство и у добром и у рђавом смислу. Ако је чињеница да је данас свет у вишеструкој и никада већој кризи (у многим мада не и у свим аспектима), што је не само очигледна чињеница, него и предмет многобројних научних истраживања, онда не чуди што многа лица те кризе видимо и у савременом Словенству. Један аспект те кризе тиче се словенског идентитета.

Словенски идентитет данас нигде није по значају испред ужег, националног идентитета. За разумевање словенског идентитета важно је знати да је идентитет кључна одлика народа и појединца који не желе да се осећају као безличне јединке, или као бројеви у глобалном дигиталном логору, какав се већ помаља из блиске будућности, па, између осталог, и из књиге познатог идеолога глобализације Жака Аталија *Крајика историја будућности* (Attali 2011).

Идентитет је свест о суштинској истоветности појединца или колектива у простору, времену и друштву без обзира на неке мање важне међусобне разлике у поређењу са другим појединцима и колективима. Без идентитета, мање или више израженог, нема самопоштовања, али ни здраве самокритичности ни појединца, ни народа, а без тога нема ни опстанка, јер губитком самопоштовања почиње губитак идентитета, а губитак идентитета води нестајању.

Важан део идентитета је (само)назив. Постојање етнонима Словени, који су давно прихватили преци словенских народа, поред њихових ужих етнонима, јасно показује да постоји једно од главних обележја словенског идентитета. Међутим, унутар Словенства постоје и разлике, које су се временом и продубљивале, што је често било подстицано од оних који Словенима нису били наклоњени. Радило се, и ради се, на верској, етничкој, културној и државној фрагментаризацији словенског простора и подстицању партикуларне свести и међусловенских антагонизама. То се систематски продубљује, не без суделовања оног дела Словенства који се мање или више десловенизовао или има неку засебну политичку рачуницу. Тако је недавно у Србији буњевачки говор добио статус књижевног језика, а било је покушаја да се тај статус да и српским торлачким говорима.

Наравно, има много узрока словенским историјским невољама. Словени су имали и имају више непријатеља, али део одговорности је и на самим Словенима. Познати духовни савет „Не тражи од Бога лакши терет, него јача леђа“, упућивао би у овом контексту или на то да Му се Словени нису (довољно) обраћали, или да нису тражили оно што им је најпотребније, или да је из невидљивих разлога Промисао била да је Словенима сада

овако како је, што не искључује наду да може бити боље, али да и они морају бити бољи.

Национални идентитет, као саставни део личног идентитета сваког појединца, свакако је важан, али је за верујуће људе изнад њега по важности верски идентитет, што је за највећи део Словена хришћански идентитет. Уколико је јачи истински хришћански идентитет (јер једно је бити крштен, а друго је бити хришћанин укупним начином живота, односно тежити томе), утолико су мање важне националне и личне специфичности, које не треба одбацити, него их треба на најбољи начин унапређивати и афирмисати. Кратко речено, духовно јединство словенских и других народа важније је од државног, политичког, економског итд. Што су Словени у духу ближи једни другима, а тиме и Творцу, то ће се боље узајамно повезивати и у стварима световног живота тежећи од савеза ка саборности, од световног ка светом, што је позната идеја (нпр. Леонтьев 1885–1886; Поповић 1940; Велимировић 1996).

Словенска племена су давна прошлост. Било их је најмање осамдесетак (Николић 2006) и више не постоје осим у траговима, па мало који Словен данас има јак племенски идентитет ако га уопште има.

Регионална припадност, нпр. Зећанин, Крашован, Сибирац, Сремац и сл., у словенском свету постоји, али нема јачу идентитетску тежину.

Национална припадност, негде јаче, негде слабије изражена, код Словена несумњиво постоји, али је, с једне стране, код неких мање или више ослабљена под утицајем глобалистичких тенденција и стварања претежно потрошачког друштва, а с друге стране, често је предмет политичких манипулација, које нису у интересу Словенства у целини нити словенских народа понаособ.

Идеолошка припадност такође је важан критеријум повезивања или диференцирања унутар Словенства. Званично све већински словенске земље прихватају или бар не одбацују у потпуности идеологију либералног капитализма, који широм света прераста у корпоративни капитализам, а назива се и инклузивни капитализам или надзирани капитализам, и у суштини води ка тоталном па и тоталитарном капитализму са тенденцијом да прерасте у кастинско друштво (кастински социјализам) са само два друштвена слоја у целом свету: врло малим управљачким слојем и широким слојем за опслуживање првог (Катасонов 2019). Тај врло широки слој би био под неком врстом потпуне дигиталне контроле, без приватне својине и готовине, са социјалним лифтом који директно зависи од тзв. политичке коректности појединца оличене у његовој политичкој послушности, тј. ко је мање послушан тај је више друштвено маргинализован (искључивање из медија, са друштвених мрежа, са посла...), све до физичког елиминисања. О томе све више расправљају водећи историчари, економисти, политиколози и други стручњаци (нпр. Четверикова 2015, Катасонов 2018, Фурсов 2018). Једно лице нове стварности је помаљање класне природе интернета. Ко на интернету не пише и не говори по вољи незваничних господара све-

та, он се све чешће забрањује макар био и председник државе, нобеловац или експерт из вирусологије или имунологије. Стога јача утисак да државама мање управљају они који су добили власт на изборима, а више планетарни „политбиро“ у дубокој сенци, који генерише кризе и бави се кризним менаџментом.

Један од највећих српских мислилаца друге половине XX и почетка овог века Жарко Видовић, професор историје цивилизација, либерализам је сматрао злом горим од фашизма (Видовић 2020). Развој догађаја све више оправдава такву његову оцену.

Има међу Словенима присталица и друкчијих идеологија, политичких система и погледа на свет, али они за сада немају снаге да се успешније конфронтирају са (нео)либерализмом. Свет је до те мере отишао у правцу глобалног тоталитаризма да је такве оцене данас већ непожељно јавно износити без ризика од осуде за политичку некоректност и без ризика од непријатних мера.

У каквом свету је Словенство данас? Ако се на савремени тренутак у историји Словенства и човечанства у целини погледа из угла технолошког напретка, медицинског напретка, продужења просечног животног века и многих дивних примера племенитости и пожртвованости милиона јавности непознатих људи широм света, поред других лепих околности, по таквом утиску могло би се закључити да живимо у времену најбољем од свих запамћених (упркос неким пролазним тешкоћама), а да ће у времену које долази бити још боље за све, или бар за већину. У основи тог оптимизма је широко прихваћено схватање да је ново увек боље иако то противуречи и животном искуству и увидима у успоне и падове великих цивилизација, ако не и човечанства у целини. Раније су поједине цивилизације биле мање или више аутономне, па је залазак једне могао бити истовремен с рађањем негде другде неке друге,¹ а данас је свет толико повезан да упркос различитим појединачним историјама човечанство има све више заједничку будућност, што се, разуме се, односи и на Словенство.

Оно што не охрабрује, јесте чињеница да је технолошки напредак човечанства праћен моралним назадовањем великог дела оних који доносе битне одлуке, као и широком злоупотребом јавне речи, усавршавањем технологије убијања и њеном све широм применом, масовним електронским контролисањем људи, вештачким болештинама, опасним лековима и још много чим другим. Упоредо с тим све већи део планетарног богатства убрзано се концентрише у рукама све мањег броја људи, који држе кормило власти и полуге глобалног управљања и јавног информисања, а који не представљају морално узорне личности, него су по правилу супротност томе (за шта се користи термин какократија, или какистократија, од грч.

¹ Што је подробно проучио А. Ц. Тојнби (Тојнби 2002), који је је у основи, али без непосредног ослоњања, наставио концепцију културноисторијских типова или цивилизација историчара културе и геополитике Н. Ј. Данилевског, изложеноу 1869. (Данилевский 2018).

κάκιστος „најгори“, в. Oberth 1976). Болести врхова шире се у многим правцима по друштвеном ткиву човечанства премашујући по распрострањености раније размере и алкохолизма, и наркоманије, и коцкања, и проституције, педофилије, трговине робљем, а, поред низа других друштвених зала, и психичких болести (од којих болује око 790 милиона људи, тј. 10,7% човечанства, по Ritchie — Roser 2018), итд.

У западној цивилизацији, којој знатним делом припада и Словенство, све је мање бракова, никад више развода, никад више чедоморстава, никад више људи по затворима, никад више оних који умиру насилном смрћу, никад више нових порока, као и посвемашње јавне хипокризије; селективне бриге за људска права и злоупотребе тога појма; апсолутизације људских права и релативизације разлике између нормалног и ненормалног, култа забаве без обавезе, који деградира одговорност; култа хедонизма — све до подстицања најнижих страсти; врхунског спорта као спреге модерног гладијаторства, политике и криминала... Емпатија атрофира, стид нестаје, расте отупелост на лажно и ружно, па је стога све више лажног хуманизма, лажног патриотизма, хришћанства „за по кући“, или само недељом, или двапут годишње. Пошто је помањкање савести као и склоност ка изопаченостима знак душевне оболелости и удаљавања од Творца, питање је да ли прави господари света, већим делом невидљиви или делимично видљиви, делују сами од себе или их све покреће онај који је антипод божанском.

Проблеми савременог света, који се итекако тичу данашњег Словенства, вишеструки су — политички, економски, војни, културни, образовни и др. Криза расте, конфликти се умножавају, што ипак не сме да пасивизује, него треба да мобилише да се са ослонцем на историју и традицију, на духовне вредности и научна сазнања истрајава на правом путу, да се превазилазе проблеми тачног препознавања природе кризе, проблеми спорог освешћивања, проблеми постављања јасних циљева, проблеми помањкања воље за делањем и други (Пипер 2020).

Питања васпитања и образовања су међу најважнијима на почетку новог века и у већински словенским земљама и у целом свету, јер је реч о борби за душе деце и омладине у процесу њиховог одрастања и формирања, од чега зависи будућност народа и држава. То су, поред осталог питања као што су ова. Да ли је један од циљева радикалне реформе образовања деформисање, слабљење и брисање колективног, историјског памћења? Колико је дигитално образовање глобално поништавање темеља цивилизације коју знамо? Да ли су ново васпитање и ново образовање, или још горе, образовање без васпитања, савремени данак у крви, будући да се наметањем деци радикалног новог система вредности ствара непремостив јаз између њих и њихових родитеља и предака? Ко и како обликује душе и умове деце путем планова, програма и уџбеника конципираних по наруџбини неолибералних управљача? По којим принципима и са којим циљевима се то ради? Да ли је развој технологије штампане речи у Новом веку у основи

прогрес или регрес — потпуна дигитализација као културна деградација? Да ли је општа дигитализација образовања циљано заглупљивање човечанства? Да ли би тзв. обавезна он лајн настава била само први корак на том путу? Да ли је један од главних циљева реформе — васпитати децу да заволе електронски кавез, у чему се донекле већ успело? Да ли је добро да се уместо истинског образовања, општег и посебног, толико инсистира само на стварању компетенција за одређене услужне делатности као примарном циљу образовања, и у крајњем исходу да се знања замене компетенцијама? Колико дигитална школа доприноси стварању друштва састављеног од касте малобројних управљача и касте представника различитих услужних делатности? Зашто се продубљује јаз између најквалитетнијег образовања, пре свега, за децу најбогатијих, и полуобразовања за све остале? Ко управља кризом у образовању? Ко зарађује на рушењу традиционалног образовања? Ко из власти ради на уништавању породице и зашто? Од тих и многих других сродних питања васпитања и образовања, о којима се све више, али још недовољно расправља, зависи будућност словенских народа можда и више од успеха на плану политике, економије или наоружања (више о томе в. Фурсов 2012).

Личност са ширим знањем и образовањем боље сагледава целину и прозире суштину проблема па је стога онима који управљају актуелним глобалним процесима такав човек непожељан. Сада превлађујући део људи види стварност као у разбијеном огледалу, често без снаге па и без жеље за напором да се таква непотпуна и искривљена слика света превлада. Шири се и учвршћује идеологија која релативизује па и брише границе између добра и зла, границе између нормалног и ненормалног, између издајника и оних који то нису, између религија и секти (Филимонов 2009; Филимонов 2019), шири се идеологија која велике и трајне вредности мрви у шодер и шљаку, уноси дезоријентисаност и ствара контролисани идејни хаос, који се тако претвара у простор за ширење новог идеолошког поретка. Свим тим проблемима захваћена су више или мање и словенска друштва.

Сва је прилика да пројекат стварања глобалног друштва у којем се већина претвара у особље за опслуживање мале, али моћне политичко-финансијске елите (Оцић 2016) није завршен, али да је његова реализација доста одмакла. Пошто мањина не може искључиво силом принудити већину на послушност, прибегава обмањивању. Већина неупућених и збуњених обрађује се средствима информисања, која умногоме служе манипулисању и наопаком обликовању јавног мњења, а обрађује се и дигиталним образовањем, из којег је васпитање редуковано, избачено или наопако постављено (Четверикова 2015). Настава се све више замењује тренинзима и радионицама, учитељи инструкторима, а опште знање компетенцијама за вршење одређених услуга итд. Дуг је и стрмоглав пут који је штампана реч прешла од Гутенберга до Цукерберга (Закерберга), који је српско школство прошло од Светог Саве до Ђерђа Сороша (Димитријевић /прир./ 2007), његовог Фонда за отворено друштво и њему блиских, а врло утицајних невладиних

организација са државном потпором, „независних“ издавачких кућа и сл. У лову на дечје душе путем цртаћа, игрица, друштвених мрежа и телевизије, која је често отров и за одрасле, а камоли за оне са слабијом отпорношћу, у много чему се иде на обликовање личности којима ће бити усађене вредности пожељне за идеологе неолибералног глобализма.

Разуме се, лакше је управљати необразованим, алкохолизованим, дрогираним, развраћеним, болесним, отуђеним, криминализованим, депресивним или агресивним и завађеним људима мање или више испраних мозгова, него здравим, зрелим, образованим и самосвесним људима васпитаним у породицама са чврстим моралним начелима. Зато је данас у словенским као и несловенским земљама и породица на удару са више страна — од покушаја редефинисања и обезвређивања те основне ћелије друштва, демотивисања рађања итд. — до јувеналног законодавства којим се, поред осталог, деца подстичу на потказивање родитеља држави и на рушење родитељског ауторитета уз никад веће могућности да деца буду одузета од родитеља и дата на васпитавање онима које држава одреди по својим критеријумима да за новац (пре)васпитавају туђу децу у духу политичке коректности, новог морала и нове (не)нормалности.

Злоупотреба језика такође је једна од највидљивијих карактеристика нашег времена. Стање друштва одувек се огледало у његовом језику и у односу друштва према језику. Џорџ Орвел би данас нашао обиље нових упечатљивих примера новоговора, чија се суштина своди на прикривање истине и обмањивање јавности. Ратне паликуће се пресвлаче у миротворце, награда за мир се даје онима који изазивају, подржавају или воде ратове, шири се поплава непрозирних и рогобатних скраћеница чија је једна од главних функција да прикрију на шта се стварно односе, вештачки се мења граматика да би се прилагодила захтевима политичке коректности итд. Они који мисле друкчије олако се проглашавају расистима, фашистима, нацистима, комунистима или терористима да би уклањање тако етикетираних политички „некоректних“ прошло без значајнијег отпора јавности, која, у већем делу, лако прихвата такву анестезију савести и скидање са себе одговорности за прећутно саучесништво. Злоупотреба језика било је, додуше, одувек у врло разноврсним облицима (богохулства, лажи, преваре, издаје, оговарања клевете, полуистине итд.). Развој медија омогућио је да злоупотребе и скрнављења језика добију вртоглаво високе тираже. Нажалост, Словенство у том погледу на заостаје много за тзв. развијеним земљама (Пипер 2006).

Средства за масовно информисање су највећим делом постала средства за масовно дезинформисање, за циљано обликовање јавног мњења према нечијем интересу, пре свега, у сфери политичког и комерцијалног маркетинга и пропаганде. Уосталом, приватни власници медија, који су скоро невидљиви јавности, у већем делу света су у спрези с видљивим и невидљивим центрима политичке и финансијске моћи, па су зато данас

медији великим делом средство такве „елите“ за обликовање политички пожељног јавног мњења, ставова и вредносног система најширих друштвених група. Велики део друштвених проблема нашега времена изазван је злоупотребом језика у јавној комуникацији. Усавршава се лингвистичко и психолошко манипулисање јавношћу, које је, поред других, прецизно описао Ноам Чомски (Чомски 1994; Чомски 2000).

Фокусирање на прави проблем, његово препознавање и усредсређивање пажње на њега, главни је услов решавања проблема, а савремени медији углавном настоје да то онемогуће и да систематски одржавају расејавање пажње и погрешно фокусирање јавности наротивима о појединачним скандалима, аферама, пороцима и сл. Разуме се, ако постоји масовно манипулисање, треба прво искључити манипулаторе одустајањем од коришћења њихових папирних и електронских извора дезинформисања, и правити строгу селекцију извора којима се може поклонити поверење.

Иако је по Д. С. Лихачову култура оно са чиме један народ може изаћи пред Бога (Лихачев 2016), дакле оно што је у том народу најбоље и Њему најближе, упркос томе, или баш зато — у наше време забава све више потискује културу која оплеменењује човека, а то су обично најнижи облици забаве. Вулгаризација уметности и медија обесмишљава морална начела, која би морала бити у темељу друштва, и на којима би морао бити заснован систем вредности. Демократизација, као ширење слободе избора, често се извргава у вулгаризацију и то све више постаје неписана норма, погубна за напредак и појединца и друштва. Брига за језичку и културну чистоту односа међу људима, посебно на јавном месту, убрзано нестаје (Пипер 2020).

На Светском економском форуму у Давосу одржаном почетком 2019. године обзнањено је, поред осталог, да 26 људи на Земљи поседује богатство колико и 3,8 милијарди представника сиромашнијег дела човечанства. Међу тих 26 најбогатијих нема Словена, а и да их има, то за Словенство вероватно не би значило ништа, јер онима који исповедају религију новца (Катасонов 2019) национална припадност не значи много. Први самит у Давосу, одржан 17 година раније, имао је као главну тему како смањити јаз између богатих и сиромашних. О томе су расправљали само они најбогатији и, наравно, тај јаз није смањен него је наставио да се повећава, средњи друштвени слој се и даље тањи и нестаје, а ствара се друштвени систем који чини узак круг баснословно богатих и врло широк и све шири круг оних незапослених образованих људи (прекаријат) који се због стања сталне друштвене несигурности дуго и често узалудно надају да буду примљени на неки посао. Остали су препуштени превременом нестајању, док неки могу бити искоришћени, поред осталог, као јефтин ресурс резервних органа за пресађивање појединцима који то могу да плате. Они који још нису потонули у беду, углавном се пасивно надају да ће њих и њихову децу то ипак некако мимоићи, а беда у коју све већи део човечанства тоне није само материјална, него и морална, културна, духовна, укратко — општа.

Велики део становништа западне хемисфере све више оскудева — не толико у материјалним добрима (јер технолошки развој то многим донекле компензује), него, пре свега, у духовним и моралним принципима и вредностима, што је највећи губитак за сваки народ, који тако губи имунитет против зла и постаје све подложнији масовном разлагању. У тој ситуацији често постављана питања „Шта ће бити сутра?“, или „Шта ће бити следеће године?“, и слична, не досежу до суштине ствари, пошто они који креирају и контролишу постојећи хаос, размишљају у дужим временским периодима, и организовано планирају ланац предстојећих потеза, као алгоритам непочинства којем се не може парирати краткорочним неповезаним реакцијама.

Већински православне словенске државе с неједнаким успехом опирају се процесима глобализације, која је данас у свету доминантна политичка идеја и која се све агресивније намеће. Ако је до средине друге деценије овог века глобализам био у неоспорном замаху, сада је на делу све очигледнија конфронтација глобализма и суверенизма (Кољевић Грифит 2021).² Антиглобализацијско буђење одвија се с тешкоћама, али је у току, а упоредо с тим постепено јача и међусловенска сарадња. То се испољава у разрађивању јединствене стратегије међусловенске економске сарадње, у заједничком учешћу у приватизацији и инвестицијама, у супротстављању створеној пракси насилног разбијања јединства територије и државног суверенитета; у јачању сарадње помесних православних цркава; разрађивању и реализовању програма интерпарламентарне сарадње; ширењу и продубљивању медијске сарадње; повећавању броја специјалних емисија о историји међусловенских веза, организовању научних скупова о заједничким проблемима, коришћењу механизма народне дипломатије — путем сарадње школа, факултета, уметничких друштава итд. (Гуськова 2020).

Једна од најважнијих компоненти глобалне кризе је религијске природе. Иако је у својој тестаментарној књизи *Ко смо ми? Изазови америчког националног идентитета* Семјуел Хантингтон предвиђао да ће ХХИ век бити век религије и то — протестантског хришћанства (Huntington 2004), прве две деценије овог века не иду у прилог таквим очекивањима. С једне стране у току је процес глобалне дехристијанизације, с друге процес умножавања секти и назови цркава, с треће покушаја да се преко Светског савета цркава све то помеша у једну религију и једну цркву с једним поглаваром. Ни словенски свет није изван тих процеса. Њихово наличје јесте и најтеже искушење савременог православног хришћанства — нарастајућа опасност раскола: неке помесне цркве не опште, неке владике не помињу своје па-

² Глобализам има јаку подршку у Ватикану. Од 8. децембра 2020. римски папа заједно са 27 представника најкрупнијих корпорација руководи светским Саветом за инклузивни капитализам. Почетком марта 2021. папа је позвао на увођење новог светског поретка, а почетком априла обратио се Светској банци и ММФ-у с позивом за увођење „глобалног управљања“ због опасности од пандемије. Врло шкртим извештавањем медија о тим крупним догађајима они се фактички држе на периферији пажње шире јавности.

тријархе, негде на простору једне помесне цркве бесправно настаје друга помесна црква. Уз то се понегде одступа од канона, од начела црквеног свејединства (нпр. у начину служења литургије), од начела саборности (поједине саборно донете одлуке се не спроводе) итд., што, нажалост, нису једини симптоми искушења пред којима се налази савремено хришћанство (Видовић 1993; Антонић 2015).

Данашња светска олигархијска елита склона је окултним и езотеричким учењима и ритуалима, што повремено, али све чешће, допире до јавности. Релативизовање традиционалних вредности огледа се максималној толерантности и према ономе што се вековима доживљавало као антипод добру. Један од претходних председника САД Барак Хусеин Обама први је потписао указ којим се одобрава сатанистичка „црква“ у тој земљи па је у Детроиту испред сатанистичког храма подигнут три метра висок кип сатане. Тај пример се почео следити по Европи (Хвџа-Олинтер 2000). Сатанизам се, за сада незванично, практикује и у Србији, поред других секти (Ђорђевић 2020), чији се број у медијима процењује од 40 до 150.

Једна верзија таквог тровања умова и душа људи јесте ницање сваковрсних неопаганских секти. Данас у словенском свету има преко двеста неопаганских словенских назовицркава, са својим припадницима, жрецима, измишљеним ритуалима и божанствима, верским текстовима и сајтовима. Има их и у Србији (Лутовац 2012; Обшуст 2013; Радуловић 2015; Андријашевић 2018а; Андријашевић 2018б). С друге стране, у току су и покушаји ватиканизације дела православног света (Аврамов 2000, Четверикова 2012) што се све видљивије уклапа у процес глобалног дехристијанизовања планете, релативизовања основних истина, мешања религија у духу Њу ејџа и стварања „новог света“ са светском антицрквом. Тако би се појам човека његовим привременим преосмишљавањем у натчовека, супермена и „људи посебног кова“ могао завршити у постчовеку и нечовеку као човеку без човечности. О глобалној дехристијанизацији све више јавно говоре не само теолози (нпр. Филимонов 2019) и социолози (нпр. Антонић 2015), него и политичари, као, на пример, амерички политичар и публициста Патрик Бјукенен, који констатује да већина америчких грађана себе и даље сматра хришћанима, али да би садашњу доминантну културу правилније било звати постхришћанском, или чак антихришћанском, јер су вредности које се славе антитеза хришћанском учењу (Бјукенен 2003). У Европској унији годишње око 420 хиљада људи напусти хришћанство, пре свега да не би плаћали порез за нешто у шта не верују. Цркве су све празније и то није почело са антиепидемијским мерама (међутим, код муслимана су атеизација и конвертитство изузетно ретки). За приближно шест векова у земљама западне цивилизације пређен је пут од хуманизма до трансхуманизма и постхуманизма, односно од прве победе атеизма, у време Француске револуције, до озваничавања сатанизма у XXI веку.

Да ли се све отворенија дехристијанизација тиче и Словенства? Дехристијанизација је у току и у данашњој Русији (Словохотова 2021), и у Ср-

бији (Антонић 2015). У Београду у овом веку још није подигнута нити започета ниједна нова црква. И у Русији и у Србији број развода и насилних прекида трудноће неспојив је са хришћанском етиком. И у традиционално католичкој Пољској у току је борба за легализацију абортуса. Чешка, која се сматра колевком Моравске мисије Светих Тирила и Методија, одавно има процентуално највећи број атеиста међу словенским земљама и међу европским земљама (Цукерман 2021). У Загребу је 7. јуна 2021, на годишњицу једног сатанистичког убиства, отворен Музеј Хрватског Ареопага, у којем је поред осталог, у духу Њу ејца изложено и неколико стотина магијских, окултних и сличних експоната, а који се налази на петом спрату торња цркве Светог Антуна.

На хришћанство све јаче удара и ново законодавство, поготову у сфери породичних односа. Политичка коректност (коју прописују партије на власти), као нови морал (део „нове нормалности“) све више се ставља испред традиционалног, грађанског и хришћанског морала.

Поред тога, у току је мигрантски антихришћански поход на Европу, нова велика сеоба народа, одлично организована, финансирана и вођена, на коју из одређених разлога врло попустљиво или чак благонаклоно, готово покровитељски, гледају у врховима Европске уније.

С друге стране, у току је очигледна припрема за нови војни поход на исток, као антихришћански, антиправославни, глобализацијски па и пљачкашки.

Антихришћанска димензија новог светског поретка није претпоставка нити је то теорија завере, јер је општепознато да су неке од познатих и утицајних политичких личности као, на пример, Збигњев Бжезињски и Карл Билт изјавили да је од краја XX века главни противник Запада — православље, дакле не комунизам, него православље, а православље је највећим делом *Pax Slavia Orthodoxa*. То није нови поглед Запада на Словенство, али је он сада постао политички сасвим огољен. У том светлу речи Дотојевског записане пре једног и по века данас се читају као пророчке: «У России есть две всемирно исторические задачи, это — Славянство и Православие» (Достоевский 1877).

Одвајање науке од религије, које је у Европи добило широк замах пре мање од три века (а започело много раније), означило је почетак процеса стварања науке као нове религије, чије се аксиоме помоћу манипулисања јавним мњењем могу претварати у етаблирана јавна мишљења и у научне догме, па затим и у идеологеме и чије је оспоравање законски кажњиво. Оно што је испрва представљано као легитиман алтернативан и недогматски поглед на свет, временом све отвореније испољава своју антихришћанску суштину иако се они који тиме управљају понекад декларишу као припадници одређених верских деноминација. Етика научних истраживања је на све већим искушењима, научни резултати као да се све чешће наручују тако да одговорају не истини, него идеолошким, политичким или финансијским интересима моћних наручилаца, било да је реч о футуролошким

пројекцијама развоја човечанства, о могућем крају историје, о пореклу појединих народа, о језичком идентитету, о озонским рупама, о климатским променама, о штетности осиромашеног уранијума, о недовољно испитаној штетности мобилних мрежа пете генерације, о хемтрејлерима, о злоупотреби биотехнологија, посебно у области генетског инжењеринга, у области генетски модификоване хране, масовне и принудне употребе псевдовакцина (што су најчешће недовољно клинички испитане експерименталне генске терапије сумњивог садржаја) итд., све до редефинисања самог појма човека и будућности човечанства. У том смислу промене које су највидљивије као технолошке, економске, политичке, цивилизацијске у основи су морално-духовне промене, мање или више прикривене политичком реториком.

На идеолошком плану то је данас још увек преовлађујућа идеологија неолиберализма као актуелне фазе либералног капитализма. Та идеологија је у већем делу света етаблирана као безалтернативна, непорецива и законом заштићена. Њено оспоравање се званично не подржава, а може и да се санкционише као неки вид нарушавања политичке коректности, чиме глобални неолиберализам клизи у једину допуштену државну идеологију и у тоталитаризам, о чему се пише ретко и шкрто.

У дигиталном друштву, које се све чвршће укоренењује, планира се и све отвореније се заговара укидање или преосмишљавање самог појма човека укрштањем модерних робова са чиповима, па робова са роботима, стварањем биоробота, киборга, андроида, постљуди а затим и модерних аватара, човеколиких робота, који ће служити самоизабраној елити, њеној врхушци и ономе који њоме управља из најдубље таме. Питање је, наравно — како се одупрети рашчовечавању човека и човечанства, како спасти личност у условима све гласније најављиваног (као „прогресивна“ неминовност) трансхуманизма и постхуманизма, како сачувати и развијати традиционалне вредности? (Филимонов 2009). Ту, разуме се, нема места за националне културе, ни словенске нити неке друге, а степен угрожености је сразмеран постојећој ослабљености националних идентитета.

У тој ситуацији — ни појединац, ни држава, ни народ не могу само посматрати шта се збива, нити пуштати да их догађаји носе, него се по мери своје људскости свако мора према томе активно одредити ма колико личне снаге изгледале слабе. Појединци и народи с развијенијим осећањем за смисао историјских процеса и неугаслом самосвешћу тако и чине. Позната је улога пасионарних личности у историји,³ али је важан и цивилизацијски значај пасионарних народа, били они бројношћу мали или велики. Словенски народи су много пута дали примере пасионарности, спремности за велика дела, који изразито мотивишу.

³ По теорији П. С. Сорокина, познатијој по развијенијем облику који је добила код Л. Н. Гумиљова, в. Сорокин 1993, Гумиљев 2001, Осипов 2013.

Велике друштвене промене припремане далеко од очију јавности понекад се незванично најављују знатно пре њиховог увођења, за шта се користе и наизглед споредни облици обликовања јавног мњења као забава, стрипови, цртани филмови, или књижевност, поготову дела са социјалном тематиком, научна фантастика и антиутопије, одн. дистопије или какотопије. Јавност се тако прво навикне на саму идеју о могућој промени па се затим мање опире увођењу те промене у живот. Пример за то су нека дела антиутопијске књижевности (нпр. Херберта Џорџа Велса, Едгара Моргана Форестера, Олдуса Хакслија, Џорџа Орвела, Јелене Блавацке, Алисе Розенбаум (Ајн Рент)), од којих су нека могла настати по поручбини као лажно пророчанство са циљем да се читалац убеди у неминовност и непобедивост зла које долази. Такви аутори могу бити добро упућени у планове њима блиских врло утицајних кругова, чије идеје разрађују у књижевној форми (што је за неке, као Х. Ц. Велс и О. Хаксли, врло извесно).⁴

Да ли постоји планови господара света који се држе даље од очију јавности? Ако се на то јавно покуша указати, по правилу следи одговор да треба одбацити конспиролошке теорије завере, настале у болесним умовима, а подразумева се да такве „болеснике“ треба изоловати и елиминисати на разне начине, за шта постоје многобројне тужне потврде. С друге стране, све је више примера да су неке идеје првобитно подсмешљиво квалификоване као тзв. теорије завере временом добиле неупитан статус легитимног предмета научног дискурса. Најупечатљивији пример за то је идеја о радикалном вештачком смањивању броја људи на Земљи, односно о контролисаној глобалној депопулацији. Помињања да могу постојати такви планови донедавно су грубо исмевана као теорије завере, док је данас то већ легитиман предмет научних и политичких скупова,⁵ а литература њему већ је врло обимна. Маска се, дакле, скида кад постане непотребна.

Планове о тзв. негативном расту човечанства и о томе да индустрију треба обуздати, јер превише троши природне ресурсе и загађује средину, међу првима су почели у ужим круговима обзнањивати представници Римског клуба (основаног 1968). Представници тзв. Чикашке економске школе (познате по подршци Пинеочеовом режиму и по теорији економске шок

---

⁴ Ако се у социјално оријентисаним антиутопијама начелно разликују два правца, мање или више помешана: поменуте антиутопије које циљано најављују планиране дубинске друштвене промене и, с друге стране, антиутопије које су само плод пишеве фикције и имагинације, интуиције, наслућивања и прозирања, онда словенске књижевне антиутопије већином иду у ову другу групу, почевши од дела Драгутина Ј. Илића и Лазара Комарчића до Јевгенија Замјатина, Карела Чапека, Борислава Пекића, Ивана Јефремова, Аркадија и Бориса Стругацког или Владимира Војновича, поред многих других великих представника тога жанра (в. Ајдачић /ур./ 1999). О словенској димензији научне фантастике в. такође: Стефановић 2020.

⁵ На пример, Анатолиј Чубајс, генерални директор руске државне корпорације за нанотехнологије, још 2011. на Међународном форуму о нанотехнологијама развијао је тезу Римског клуба да се становништво планете мора смањити на 2,5 милијарде, ако не и до 1,5 милијарде (Исаев 2021).

терапије, в. Клајн 2009) инсистирају на томе да је индустрија сувишна, што кореспондира са идејама Римског клуба. Када се зна да су главни прокламовани циљеви Римског клуба: драстично смањивање становишта; деиндустријализација (и њена замена дигитализацијом); ограничавање националних суверенитета; глобализација власти, која би водила јединственој светској влади, онда многе ствари постају јасније, поготову из угла доминантних процеса у савременом свету. Концепцијски су сличне у различито време настале организације *Мон Пелерин*, *Трилатерала*, *Билдебершки клуб*, *Комитет 300* или *школа/секција руских „методолога“-сајентолога* (од којих су неки стекли и данас имају висока места у руском државном апарату) и др., које прате и предвиђају, а вероватно и планирају дугорочне процесе и тенденције (Аврамов 1998).

У оквиру процеса који би се по идеји и термину Херберта Џорџа Велса могао назвати „јавна завера“ (open conspiracy) поменуте тезе разрађују се, на пример, у књигама истакнутог члана Билдебершког клуба Жака Аталија (нпр. Attali 2011), а посебно у најновијој књизи *Covid-19: Велико ресетиовање* Клауса Шваба (коаутор књиге је Тјери Малере), једног од оснивача Светског економског форума у Давосу и истакнутог заговорника идеја Римског клуба. Централни део наслова те књиге *Great Reset*, која је нека врста манифеста новог светског поретка, тачније би било превести као *Велико рушење* света који познајемо, јер ресетовање подразумева неку врсту обнављања, а код аутора те књиге нема говора о обнављању било чега, него о рушењу свега познатог ради стварања сасвим новог и застрашујућег (Шваб — Малере 2020). Оне који су склони да све што им не одговара припишу тзв. теоријама завере вреди подсетити да су поменуте организације (биле) и реалне и легалне, да своје планове делимично оглашавају, колико сматрају да их треба учинити јавним, а неке од њих повремено делују и у сарадњи са ОУН.

Да ли је човек заиста дошао до граница својих могућности, како неки тврде, и треба ли да уступи место вештачкој интелигенцији или, прво, неким прелазним облицима, па затим да се повуче из историје (еутаназија или самоубиство човечанства — „са елементима достојанства“ како кажу поборници еутаназије)? Прогностичар и футуролог Аурелио Печеи (први председник Римског клуба), у књизи *Квалитет човека* развија антрополошку тезу да садашњи квалитет човека не одговара потребама новог времена. Тиме је Печеи започео припремање терена за широко прихватање идеје биоробота као технолошки „побољшане“ верзије људске врсте (Рессеи — Ikeda 1985).

У чему је суштина? О томе расправљају професори универзитета историчари, правници, економисти, лингвисти, теолози, антрополози..., а њихови гласови нису скривени мада су медијски доста пригушени. Светски господари новца очигледно желе да буду и господари света, укључујући све „људске ресурсе“. У суштини у том новом свету будућност би имали и већ

имају, пре свега, малобројни, најмоћнији и самоизабрани, а уз њих и они који би им били потребни да их као специјалисти опслужују, често са уграђеним техничким „побољшањима“, док би остали били само непотребна „биомаса“, сувишна уста без права на будућност. Свет је на највећој историјској вододелници (Катасонов 2015; Фурсов 2018). Почине сасвим нова епоха. Отварају се врата у врли нови свет страшнији од књижевних антиутопија. Може се поставити питање да ли је то почео рат против човечанства, чије је једно лице рат против земаља и појединаца који се опиру потпуној глобализацији. Иако они који сада желе све, дакле, не само новац, него апсолутну власт, све отвореније показују шта смерају, многи обични људи то не примећују или игноришу. Мења се и свет и свест човека, али не истим темпом. На том размеђу је будућност света и, разуме се, будућност Словенства.

Пре приближно два века код словенских народа у Аустријској монархији био је актуелан покрет националног буђења. Данас постаје све актуелније буђење не само Словенства, него целог човечанства, које је егзистенцијално угрожено плановима и деловањем моћне мањине у чијим је рукама највећи део политичке и финансијске снаге. Иза димне завесе од епидемије проглашене променом дефиниције за пандемију почела је демонтиража светског економског система и велика прерасподела светских богатстава, која све виши личи на почетак планетарног грађанског сукоба. Светска економска криза не може се лечити вакцинацијом људи, али пандемија и вакцинација могу донекле маскирати наметање сасвим нових односа у свету. После актуелне пандемије свет ће, наравно, бити тешко препознатљив, а најављују се и сасвим нова ограничења живота обичних људи. Што због лењости ума, што због плашљивости душе, или због немогућности да дође до тачних информација, многи нису свесни реалности у којој живе и надају се да ће и то некако проћи. Међутим, у животима људи и историји народâ многе прилике су неповратне, а зававања и оклевања могу бити кобна. Све је више, али је још премало, научника и уметника који покушавају да разбуде успавани део човечанства и да га покрену на одбрану најбољег у свету у којем живе.

Разуме се, у склопу свих тих општих околности има много и посебних узрока словенским невољама. Словени су кроз историју имали и имају више непријатеља, али део одговорности је и на њима. На Словенима је, а, пре свега, на онима који воде словенске народе и већински словенске државе, али и на сваком појединцу, да препознају добро у себи и у другима и да се са сличнима себи повежу у словенском, али и несловенском свету, како би добро у целини било јаче и отпорније, подржавајући се узајамно на начин који неће бити партијски нити уопште политички, који превазилази дводимензионално схватање света и историје, који укључује као главну — новозаветну димензију, која човека повезује с вечним. Ко се узда само у себе, духовно је слеп и нема изгледа на спасење, али га има онај ко се

узда у Промисао и Божју помоћ (Катасонов 2016). Тај се не пита шта ће бити, јер је то већ објављено пре два миленијума, него се труди да достојно дочека оно што ће доћи. Бог обично чини добро нашим рукама, а на нама је да будемо што достојнији сарадници, за шта је потребно и духовно и етичко обнављање сваког човека. Због толиког броја и облика кризних места у данашњем свету не треба, наравно, ни роптати, ни очајавати, нити се предавати, него треба упркос свему истрајавати у добрим намерама и делима, па и радовати се и уздати се да нас неће оставити Онај који своје не оставља.

Корени добра, али и корени зла су, као што се зна, врло дубоки. Напетост расте. Да ли је боље правити се да смо само беспомоћни мали пасивни објекти, изговарати се да је тако увек било и увек ће бити, или треба да се запитамо где је наше место и наша обавеза у свему томе, свих заједно и сваког понаособ? То није питање избора најбоље идеологије, нити најбоље политике, нити најбоље странке, нити најбоље војске и оружја, нити најбољег земаљског вође. То је питање налажења најбољег у себи у датим околностима, укоренењем у начело ванвременског добра (Пипер 2020).

За поборнике материјалистичког погледа на свет, поглед у будућност често не сеже много даље од сопственог краја и судбине непосредних потомака, евентуално, и ближе будућности свог народа. За верујуће хришћане оријентир у овим питањима је Свето Писмо и, посебно, његова завршна глава (Димитријевић — Србуљ /прир./ 2003; Флоровски 2017). Овде је учињен покушај да се изложи кратак преглед важнијих појавних облика данашње глобалне кризе, која се итекако тиче Словенства у савременом свету, премреженом идеологијом глобалног либерализма. Чак и ако бисмо били последњи људи у последњим временима (а надамо се да није тако), то нас не осуђује на клонулоост, него нас обавезује на прегнућа.

Да би човек знао правилно да се постави, мора да схвати шта се дешава с њим и око њега, да се наоружа знањем, тачном дијагнозом и терапијом, да се отргне од конформистичке ослабљености и хедонизма, од летаргије и апатије, од страха и панике (страхови обичних људи су главно оруђе власти), мора да пробуди осећање одговорности за своје најближе, спремност да поднесе и велике непријатности, спремност на жртву. Не смеју се имати илузије, али се морају имати идеали. Њима су се водили највећи међу прецима данашњих Словена. Они су тиме потомцима много дали, али су их на најбољи начин много и обавезали. Најзад, ништа се не дешава случајно него по Промислу, који треба препознати и следити и у складу с њим живети, упркос свему другом, идући од савеза ка саборности, од секуларног ка сакралном.

Захваљујући стремљењима таквим циљевима, Словенство је опстало и одржало се и у највећим историјским искушењима, захваљујући таквим стремљењима, оно може и данас одолети надирућим искушењима и с више оптимизма гледати у будућност (Велимировић 2014).

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамов Смиља. *Трилайтерална комисија: Свешка влада или свешка ширанија*. Ветерник-ЈДИЈ, 1998.
- Аврамов Смиља. *Ојус Деи, Нови крстиацки поход Вајикана*. Ветерник, Нови Сад, 2000.
- Ајдачић Дејан (ур.). *Анџиујојије у словенским књижевностима*. Уредник Дејан Ајдачић. Београд: Јанус, 1999.
- Андријашевић 2018а: Иван Андријашевић, „Лингвокултуролошки аспекти словенског неопанизма“. Београд, 2018, 31 стр., необјављено.
- Андријашевић 2018б: Иван Андријашевић, „Лингвистички аспекти словенских неопанистичких друштава“. Београд, 2018, 54 стр., необјављено.
- Антонић Слободан. „Дехристијанизација и српско друштво“. *Сјанање сјвари*, 16. фебруар 2015 <<https://stanjestvari.com/2015/02/16/слободан-антонић-дехристијанизациј>> [28.6.2021].
- Боддин В. А. *Панславистские политические концепции: генезис и эволюция*. Москва: Аквилон, 2018.
- Бьокенен Патрик. *Смерть Запада*. Москва: АСТ, 2003.
- Велимировић Николај. *Сан о словенској религији*. Београд: Слободна књига, 1996.
- Велимировић Николај. „Словенско време“. *Сабрана дела*. Књ. 3. Шабац: Манастир Светог Николаја, 2014: 128–133.
- Видовић Жарко. „Криза и православље“. *Српски књижевни гласник* 11–12 (1993): 124–138.
- Видовић Жарко. „О фашизму и либерализму“. *Scribd*, Sep 13, 2020 <<https://www.scribd.com/document/475902089>>, [28.6.2021].
- Гумилев Лев. *Этногенез и биосфера Земли*. Санкт-Петербург: Кристалл, 2001.
- Гуськова Елена. „За славянами ли будущее“. Выступление на конференции “Восточно-славянская цивилизация: поиски единства”. *Русское воскресение*. 2020 <<http://www.voskres.ru/bratstvo/gusykova.htm>>, [28.6.2021].
- Данилевский Николай. *Россия и Европа*. Москва: Алгоритм, 2018.
- Димитријевић Владимир (прир.). *Од Свешког Саве до Берђа Сороша: школсјиво у Србији на њрекрејиници*. Београд: Хришћанска мисао, 2007.
- Димитријевић Владимир, Србуљ Јован (прир.). *Гледајте да се не ујлацише: духовни мисао нашег доба*. Београд: Светило, 2003.
- Достоевский Федор. *Дневник писателя: Ежемесячное издание*. Санкт-Петербург, 1877.
- Ђорђевић Драгољуб. *Секше и куљови*. 2. неизмењено изд. Нови Сад: Прометеј; Ниш: Машински факултет, 2020.
- Исаев А. „Чубайс о сокращении населения планеты Земля с 7 млрд до 1,5 млрд человек“. *Яндекс.Дзен*. 4.7.2021. https://zen.yandex.ru/media/8324/chubais-o-sokrascenii-naselenii-a-planety-zemlia-s-7-mlrd-do-15-mlrd-chelovek-60e2d810716f6b471afdc4a?utm_campaign=dbr.
- Катасонов Валентин. *Антикризис. Выжить и победить*. Москва: Алгоритм, 2015.
- Катасонов Валентин. *История как Промысл Божий*. Москва: Кислород, 2016.
- Катасонов Валентин. Катасонов. *Религия денег. Духовно-религиозные основы капитализма*. Москва: Aegitas, 2019.
- Кољевић Грифит Богдана. *Промена епоха и Запад на раскршћу*. Београд: Catena mundi, 2021.
- Леонтьев Константин. *Восток, Россия и Славянство*. В 2 т. Москва, 1885–1886.
- Лихачев Дмитрий. „Русская культура“. *День за днем* <<http://www.den-za-dnem.ru/page.php?article=215>>, [28.9.2016].
- Лутовац Зорана. „Родноверне организације у словенским земљама“. *Родна вера: зборник њексјива о сјарај вери Словена и њеној обнови*. Приредила Весна Какашевски. Београд: Самиздат, 2012: 120–134.
- Николић Драган. „Словенски свет на размеђи племенских савеза и раних држава“. *Славистика X* (2006): 286–312.
- Обшуст К. *Конструкција словенсјива у јолицици и науци: Сјварање (све)словенских ѡрадиција, идеолошке концепције о словенском јединсјиву и њихове рефлексије*. Београд: Центар за алтернативно друштвено и културно деловање, 2013.
- Осипов Г. А. „Пассионарность: Модельно-междисциплинарный подход“. *Вестник Русской христианской гуманитарной академии* 14/3 (2013): 325–331.

- Оцић Часлав. „Криза смисла: крај рада или ново ропство?“. *Crimen: časopis za krivične nauke* 7 (2016): 119–127.
- Павленко В. Н., Таглин С. А. *Общая и прикладная этнопсихология*. Москва: Т-во научных изданий КМК, 2005.
- Пипер Предраг. „Языковые аспекты глобализации в славянских странах“. *Глобальный кризис: метакультурные исследования. Т. 2*. Шуя: Шуйский государственный педагогический университет, 2006: 215–217.
- Пипер Предраг. „Савремени свет као предмет кризологије“. *Савремени човек и савремени свет*. Ур. Селимир Радуловић. Књ. 5. Нови Сад: Матица српска, 2020: 7–37.
- Поповић Јустин. *Досијојевски о Европи и словенцију*. Београд: Издавачко-просветна задруга, 1940.
- Радуловић Немања. „Неопаганизам у Србији“. *Савремена српска фолклористика* 2. Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, 2015, стр. 455–478.
- Републички завод: *Републички завод за статистику. Процене становништва*, 2021 <<https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva>>, [28.6.2021].
- Словохотова Вероника. «В России стало меньше верующих? О чем говорит исследование ВЦИОМ». *Правмир*, 19 марта 2021. <https://www.pravmir.ru/v-rossii-stalo-menshe-veruyushhih-o-chem-govorit-issledovanie-vciom>.
- Сорокин Питирим. *Главные тенденции нашего времени*. Москва: ИС РАН, 1993.
- Стефановић Зоран. „Словенска димензија Енциклопедије научне фантастике Зорана Живковића и њени социокултурни одједи“. Саопштено на међународној видеоконференцији „Словенска научна фантастика код Срба“ 29. октобра 2020. — Српски научни центар и научно друштво за словенске уметности и културе. [необјављено]
- Тојнби Арнолд Џозеф. *Проучавање историје*, I–VI. Београд: Службени лист СРЈ; Подгорица: ЦИД, 2002.
- Филимонов Валерий. *Человек должен оставаться человеком*. Санкт-Петербург: Сатисъ, 2009.
- Филимонов Валерий. „Россию пытаются встроить в систему всемирного Содома“. *Русская народная линия*. 25.9.2019 <https://ruskline.ru/news_rl/2019/09/25/rossiyu_rutayutsya_vstroit_v_sistemu_vsemirnogo_sodoma>, [28.6.2021].
- Флоровски Георгиј. *Есхатологија Цркве: Јеванђеље васкрсења*. Пожаревац: Епархија браничевска, 2017.
- Фурсов Андрей. „Реформа“ образования сквозь социальную и геополитическую призму. Москва: Наш современник, 2012.
- Фурсов Андрей. *Водораздел. Будущее, которое уже наступило*. Москва: Книжный мир, 2018.
- Хвьяля-Олинтер Андрей. „Современный сатанизм в Европе“. *Люди погибли: Сатанизм в России. Попытка анализа*. Москва: Московское Подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2000.
- Цукерман 2021: Фил Цукерман, „Самые ‘неверующие’ страны мира“ <<https://pooha.net/society/countries/276-unbelieving-countries-top10>>.
- Чернышев Евгений. «Демографические итоги–2020». — *Накануне.Ru* <<https://www.nakanune.ru/articles/116728>>.
- Четверикова Ольга. *Завера ѿајизма ѿројив хришћансјива*. Београд: Света Русија, 2012.
- Четверикова Ольга. *Диктатура “просвещенных”: дух и цели трансгуманизма*. Москва: Благословение, Техинвест-3, 2015.
- Четверикова Ольга. *Демонтаж суверенитета*. Москва: ЗАО ИД «Аргументы недели, 2016.
- Чомски Ноам. *Језик и одговорност: засновано на разговорима са Мицу Рона*. Ниш: Градина, 1994.
- Чомски Ноам. *Нужне илузије: контрола ума у демократским друштвима*. Нови Сад: Светови, 2000.
- Шваб Клаус, Малере Тьери. *Covid-19: Великая перезагрузка*. <https://ekniga.org/dokumentalnaya-literatura/dokumentalistika/254193-covid-19-velikaya-perezagruzka.html> [28.6.2021].
- Attali Jacques. *A Brief History of the Future: A Brave and Controversial Look at the Twenty-First Century*. Skyhorse Publishing Inc., 2011.
- Huntington Samuel. *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. New York: Simon & Schuster, 2004.

- Klajn 2009: Naomi Klajn, *Doktrina šoka: Procvat kapitalizma katastrofe*. Beograd: Samizdat, 2009.
- Oberth Hermann. *Kakokratie, der Weltfeind* Nr. 1. Feucht, Uni-Verlag, 1976.
- Peccei Aurelio, Ikeda Daisaku. *Before It Is Too Late*. Kodansha USA Inc, 1985.
- Ritchie Hannath, Roser Max. *Mental Health*. 2018 <<https://ourworldindata.org/mental-health>>, 28.6.2021.

REFERENCES

- Ajdačić Dejan (ur.). *Antiutopije u slovenskim književnostima*. Beograd: Janus, 1999.
- Andrijašević Ivan. „Lingvokulturološki aspekti slovenskog neopaganizma“. Beograd, 2018a, 31 str., neobjavljeno.
- Andrijašević Ivan. „Lingvistički aspekti slovenskih neopaganističkih društava“. Beograd, 2018b, 54 str., neobjavljeno.
- Antonić Slobodan. „Dehristijanizacija i srpsko društvo“. *Stanje stvari*, 16. februar 2015 <<https://stanjestvari.com/2015/02/16/slobodan-antonih-dekhristijanizacij>>, [28.6.2021].
- Attali 2011: Jacques Attali, *A Brief History of the Future: A Brave and Controversial Look at the Twenty-First Century*. Skyhorse Publishing Inc., 2011.
- Avramov Smilja. *Trilateralna komisija: Svetska vlada ili svetska tiranija*. Veternik-LDIJ, 1998.
- Avramov Smilja. *Opus Dei, Novi krstaški pohod Vatikana*. Veternik, Novi Sad, 2000.
- Boldin V. A. *Panslavistskie politicheskie koncepcii: genezis i evolyuciya*. Moskva: Akvilon, 2018.
- B'yukenen Patrik. *Smert' Zapada*. Moskva: AST, 2003.
- Chernyshev Evgenij. «Demograficheskie itogi–2020». *Nakanune.Ru* <<https://www.nakanune.ru/articles/116728>>.
- Chetverikova Ol'ga. *Diktatura «prosveshchennyh»: duh i celi transgumanizma*. Moskva: Blago-slovenie, Tekhinvest-3, 2015.
- Chetverikova Ol'ga. *Demontazh suvereniteta*. Moskva: ZAO ID «Argumenty nedeli, 2016.
- Cukerman Fil . „Samye ‘neveruyushchie’ strany mira“ <<https://pooha.net/society/countries/276-unbelieving-countries-top10>>, 2021.
- Četverikova Olga. *Zavera papizma protiv hrišćanstva*. Beograd: Sveta Rusija, 2012.
- Čomski Noam. *Jezik i odgovornost: zasnovano na razgovorima sa Micu Rona*. Niš: Gradina, 1994.
- Čomski Noam. *Nužne iluzije: kontrola uma u demokratskim društvima*. Novi Sad: Svetovi, 2000.
- Danilevskij Nikolaj. *Rossiya i Evropa*. Moskva: Algoritm, 2018.
- Dimitrijević Vladimir (prir.). *Od Svetog Save do Đerđa Soroša: školstvo u Srbiji na prekretnici*. Beograd: Hrišćanska misao, 2007.
- Dimitrijević Vladimir, Srbulj Jovan (prir.). *Gledajte da se ne uplašite: duhovni smisao našeg doba*. Beograd: Svetilo, 2003.
- Dostoevskij Fedor. *Dnevnik pisatelya*. Ezhemesyachnoe izdanje. Sankt-Peterburg, 1877.
- Đorđević Dragoljub. *Sekte i kultovi*. 2. neizmenjeno izd. Novi Sad: Prometej; Niš: Mašinski fakultet, 2020.
- Filimonov Valerij. *Chelovek dolzhen ostavat'sya chelovekom*. SPb.: Satis», 2009.
- Filimonov Valerij. „Rossiyu pytayutsya vstroit' v sistemu vseмирnogo Sodoma“. *Ruskaya narodnaya liniya* 25.9.2019 <https://ruskline.ru/news_rl/2019/09/25/rossiyu_pytayutsya_vstroit_v_sistemu_vseмирnogo_sodoma>, [28.6.2021].
- Florovski Georgij. *Eshatologija Crkve: Jevandjelje vaskrsenja*. Požarevac: Eparhija braničevska, 2017.
- Fursov Andrej. „Reforma“ obrazovaniya skvoz' social'nyu i geopoliticheskuyu prizmu. Moskva: Nash sovremennik, 2012.
- Fursov Andrej. *Vodorazdel. Budushchee, kotoroe uzhe nastupilo*. Moskva: Knizhnyj mir, 2018.
- Gumilev Lev. *Etnogenez i biosfera Zemli*. Sankt-Peterburg: Kristall, 2001.
- Gus'kova Elena. „Za slavyanami li budushchee“. Vystuplenie na konferencii «Vostochnoslavjanskaya civilizaciya: poiski edinstva». *Russkoe voskresenie*. 2020 <<http://www.voskres.ru/bratstvo/gusyukova.htm>>, [28.6.2021].
- Huntington Samuel. *Who Are We? The Challenges to America's National Identity*. New York: Simon & Schuster, 2004.

- Hvylya-Olinter Andrey. „Sovremennyj satanizm v Evrope“. *Lyudi pogibeli: Satanizm v Rossii. Popytka analiza*. Moskva: Moskovskoe Podvor'e Svyato-Troickoj Sergievoj Lavry, 2000.
- Isaev A. „Chubajs o sokrashchenii naseleniya planety Zemlya s 7 mlrd do 1,5 mlrd chelovek“. *Yandex. Dzen*. 4.7.2021 <https://zen.yandex.ru/media/8324/chubais-o-sokraschenii-naseleniya-planety-zemlia-s-7-mlrd-do-15-mlrd-chelovek-60e2d810716f6b471afdcc4a?utm_campaign=dbr>.
- Katasonov Valentin. *Antikrizis. Vyzhit' i pobedit'*. Moskva: Algoritm, 2015.
- Katasonov Valentin. *Istoriya kak Promysl Bozhij*. Moskva: Kislod, 2016.
- Katasonov Valentin. *Religiya deneg. Duhovno-religioznye osnovy kapitalizma*. Moskva: Aegitas, 2019.
- Klajn Naomi. *Doktrina šoka: Procvat kapitalizma katastrofe*. Beograd: Samizdat, 2009.
- Koljević Grifit Bogdana. *Promena epoha i Zapad na raskršću*. Beograd: Catena mundi, 2021.
- Leont'ev Konstantin. *Vostok, Rossiya i Slavyanstvo*. V 2-h t. Moskva, 1885–1886.
- Lihachev Dmitrij. „Russkaya kul'tura“. *Den' za dnem* <<http://www.den-za-dnem.ru/page.php?article=215>>, [28.9.2016].
- Lutovac Zorana. „Rodnoverne organizacije u slovenskim zemljama“. Kakaševski Vesna (ur.). *Rodna vera: zbornik tekstova o staroj veri Slovena i njeni obnovi*. Beograd: Samizdat, 2012: 120–134.
- Nikolić Dragan. „Slovenski svet na razmeđi plemenskih saveza i ranih država“. *Slavistika X* (2006): 286–312.
- Oberth Hermann. *Kakokratie, der Weltfeind* Nr. 1. Feucht, Uni-Verlag, 1976.
- Obshust K. *Konstrukcija slovenstva u politici i nauci: Stvaranje (sve)slovenskih tradicija, ideološke koncepcije o slovenskom jedinstvu i njihove refleksije*. Beograd: Centar za alternativno društveno i kulturno delovanje, 2013.
- Očić Časlav. „Križa smisla: kraj rada ili novo ropstvo?“. *Crimen: časopis za krivične nauke* 7 (2016): 119–127.
- Osipov G. A. „Passionarnost': Model'no-mezhdisciplinarnyj podhod“. *Vestnik Russkoj hristianskoj gumanitarnoj akademii* 14/3 (2013): 325–331.
- Pavlenko V. N., Taglin S. A. *Obshchaya i prikladnaya etnopsihologiya*. Moskva: T-vo nauchnyh izdanij KMK, 2005.
- Peccei Aurelio, Ikeda Daisaku. *Before It Is Too Late*. Kodansha USA Inc, 1985.
- Piper Predrag. „Yazykovye aspekty globalizacii v slavyanskih stranah“. *Global'nyj krizis: metakul'turnye issledovaniya*. T. 2. Shuya: Shujskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet, 2006: 215–217.
- Piper Predrag. „Savremeni svet kao predmet krizologije“. Radulović Selimir (ur.) *Savremeni čovek i savremeni svet*. Knj. 5. Novi Sad: Matica srpska, 2020: 7–37.
- Popović Justin. *Dostojevski o Evropi i slovenstvu*. Beograd: Izdavačko-prosvetna zadruga, 1940.
- Radulović Nemanja. „Neopaganizam u Srbiji“. *Savremena srpska folkloristika* 2. Beograd: Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“, 2015, str. 455–478.
- Republički zavod: Republički zavod za statistiku. Procene stanovništva, 2021 <<https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva>>, [28.6.2021].
- Ritchie Hannath, Roser Max. *Mental Health*. 2018 <<https://ourworldindata.org/mental-health>>, [28.6.2021].
- Shvab Klaus, Malere T'eri. *Covid-19: Velikaya perezagruzka* <<https://ekniga.org/dokumentalnaya-literatura/dokumentalistika/254193-covid-19-velikaya-perezagruzka.html>>, [28.6.2021].
- Slovohotova Veronika. «V Rossii stalo men'she veruyushchih? O chem govorit issledovanie VCI-OM». *Pravmir*, 19 marta 2021 <<https://www.pravmir.ru/v-rossii-stalo-menshe-veruyushhih-o-chem-govorit-issledovanie-vcziom>>.
- Sorokin Pitirim. *Glavnye tendencii nashego vremeni*. Moskva: IS RAN, 1993.
- Stefanović Zoran. „Slovenska dimenzija Enciklopedije naučne fantastike Zorana Živkovića i njeni sociokulturni odjeci“. Saopšteno na međunarodnoj videokonferenciji „Slovenska naučna fantastika kod Srba“ 29. oktobra 2020. Srpski naučni centar i naučno društvo za slovenske umetnosti i kulture. [neobjavljeno]
- Tojnbj Arnold Džozef. *Proučavanje istorije*. I–VI. Beograd: Službeni list SRJ; Podgorica: CID, 2002.
- Velimirović Nikolaj. *San o slovenskoj religiji*. Beograd: Slobodna knjiga, 1996.

Velimirović Nikolaj. „Slovensko vreme“. *Sabrana dela*. Књ. 3. Šabac: Manastir Svetog Nikolaja, 2014: 128–133.

Vidović Žarko. „Križa i pravoslavlje“. *Srpski književni glasnik* 11–12 (1993): 124–138.

Vidović Žarko. „O fašizmu i liberalizmu“. Scribd, Sep 13, 2020 <<https://www.scribd.com/document/475902089>>, [28.6.2021].

Предраг Пипер

СЛАВЯНСТВО В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Резюме

В данной статье в общих чертах представлена картина славянства в начале третьего десятилетия XXI века, как совокупности славянских народов и культур, в свете кризиса, в который погружен современный мир, в частности славянский. В первой части работы особое внимание уделяется культурным, религиозным, демографическим и другим вопросам и проблемам идентичности современного славянства, а также центробежным и центростремительным процессам, определяющим его настоящее и будущее. Во второй части статьи в центре внимания находятся те процессы в современном мире, которые существенным образом отражаются на судьбах славянства в целом и отдельных славянских народов в частности. Эти процессы в большинстве своем отличаются кризисным характером, тогда как идеологические, политические, экономические, образовательные, культурные, военные и другие формы их проявления носят в основном духовный и эсхатологический характер. Этим противопоставлением формы и сущности глобальных проблем определяется актуальное противостояние доминирующих мировоззрений, систем ценностей, архетипов и культурных кодов в современном мире. Не умаляя значения национальной и культурной славянской идентичности, а также научного, культурного, экономического и любого другого межславянского и международного сотрудничества, автор придерживается мнения, что для славянства в современном мире крайне важно поддерживать все, что ведет к духовному единству славянских народов насколько это возможно в нынешний кризисный период на стыках исторических и цивилизационных эпох.

Ключевые речи: славянство, культура, язык, современный мир, будущее, кризис, идентичность, глобализм, антиглобализм, система ценностей, мировоззрение.